

Mikulášek, Alexej

Podněty teritoriálních studií

Slavica litteraria. 2017, vol. 20, iss. 1, pp. 119-124

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2017-1-13>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136592>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Podněty teritoriálních studií

Alexej Mikulášek (Nitra)

Ivo Pospíšil: *Literární věda a teritoriální studia*. Nitra: FSS UKF, 2014. 240 s. ISBN 978-80-558-0558-0.

Jako soubor vnitřně provázaných studií svou koncepcí přerůstajících v monografii a současně využívaných jako vysokoškolská učebnice je možné představit knihu prof. PhDr. Iva Pospíšila, DrSc., nazvanou *Literární věda a teritoriální studia*. Jakkoli vyšla už před několika lety a genetiky vzato jde o upravenou a doplněnou podobu již jinde a v jiných souvislostech publikovaných poznatků a syntéz,¹ ukazuje publikace typické rysy Pospíšilova myšlení o literatuře a slovesné kultuře, specifika jeho metodologie i terminologicko-metaforického výrazu (spojuje klasickou terminologii se systémovou metaforou) jako formy a způsobu vidění, konceptualizace i popisu teoretického materiálu. Protože přináší řadu podnětů k dalšímu samostatnému studiu a promyšlení (či domyšlení) teoretické látky, budeme jí věnovat v našem příspěvku pozornost přesahující rámec jedné recenze (či recenzní glosy).

Už na první pohled je jasné, že Pospíšil není typem „suchého akademického vědce“, jenž precizuje každou větu do jazyka abstraktního, převoditelného na matematické výrazivo, jen a pouze logicky uchopitelného. Pospíšilův jazyk je samozřejmě literárněvědný a odborný, ale současně i výrazně metaforický, „spaciální“, „prostorový“, proto i objevný a nedogmatický:

1 Monografie navazuje na Pospíšilovy areálové/prostorové/spaciální výzkumy, z nichž jen a pouze námátkou připomeňme tituly jako *Areál a filologická studia* (Brno: Masarykova univerzita, 2013); kolektivní monografie jako *Areálová slavistika a dnešní svět: Monografie z filologicko-areálových studií* (ed., Brno: Tribun EU, 2010); *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech: Česko-slovensko-maďarské reflexe* (ed., společně s Josefem Šaurem; Brno: Masarykova univerzita, 2010); *Areál Ruska ve světle historických výročí (1709, 1812, 1941, 1991): Jazyk – literatura – dějiny kultury* (ed., společně s Josefem Šaurem, Brno: Masarykova univerzita, 2012); metodologicky z ní čerpá i kolektivní monografie *Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí* (ed., Brno: Galium, 2015). Pospíšilova *Výběrová bibliografie: 1972–2012* čítá na 300 stran (Brno: Tribun EU, 2012).

nejméně užitečné jsou spory o nominální definice.² Metaforičnost přece nestojí v žádné fatální opozici k objektivnímu (či k objektivnosti směřujícímu) bádání a poznávání, možné příměry, podobenství, vizuální analogie nejsou čímsi „nespolehlivým“, „přibližným“, „nezvažitelným“ a „povrchním“ či jen a toliko vnějškově estetizujícím, „ozvlášťujícím“ jinak přísně pojmový a do jazyka čísel převoditelný racionální diskurs. Metaforické pojmy jsou výsledkem a užitečným nástrojem analýzy. Ten jazyk je „sebereflexivně“ metaforický současně, vždyť prostřednictvím odborných metafor pojmenovává literární skutečnost v širších souvislostech sociologických, kulturních, pojednává o nich v jejich strukturovatelné a do „síťových vazeb“ rozložitelné „danosti“. Můžeme je vnímat v četných paralelách, analogiích, koordinacích, funkčních průměrech spojených s naší tělesnou existencí, bytím jako stavem a pohybem, se situovaností jevů, jež reflektujeme a na něž působíme, abychom je změnili, abychom je tvarovali, ztvárnili.

Práce badatele i spisovatele má – přes všechny diference – jisté společné plochy. Např. v souvislosti s časoprostorovou kontinuou Pospíšil píše, že „*literární čas a prostor, ať již chápaný jako rámec existence artefaktu, nebo jako jeho stavební komponent, je fakticky metafora jeho fyzikální podoby, resp. metafory metafory, neboť i naše představa fyzikálního času a prostoru je jen metaforická [...]* naše terminologie je metaforická ve smyslu sémanticky oscilujícího přenosu pojmů z jiných oblastí; všechny ty fiktivní světy ze slov, které mají své poněkud fundamentalistické zastánce a vyznavače, jsou jen našimi tropickými představami, jejichž hodnota stojí

2 Pojem je nástroj, jenž by měl být definovaný a primárně užitečný, pokud možno transparentní; neměl by vědeckou práci ztěžovat nebo ji předem navádět do vjetých kolejí.

a padá s recepční silou jejich poetiky“ (s. 42–43). Samotný „rozbor“ tohoto úryvku by zaznamenal právě metaforické či dokonce symbolické užití slov jako jsou „rámec/rám“, „stavebný/stavební“, „osa/oscilace“, „přenos/přenášení“, „svět/světý“, „stát/padat“, „síla/slabost“ atd. atd., nehledě na samotnou přímou explikaci oné metafory „času a prostoru“ jako „metafory metafor“.

Tento „metaforický“ přístup jistě nemá mnoho společného s intuitivistickým vhladem ani s impresionistickou přibližností ani s lyrizací a poetizací textu; Pospíšil nepíše šaldovské či jiné umělecké eseje. Vyjevuje však substanciální jednotu jevů (svého druhu „literárního univerza“), které v čistě fenomenologickém, „závorkujícím“ pohledu stojí když ne proti sobě, tak se nalézají v jakýchsi mimoběžkách, jako cosi sobě cizího, vnějšího, „neliterárního“, jako by stála literatura proti politice („politikum“ jako literatuře nepřátelská síla), v opozici k žurnalistice (umělecká „hloubka“ versus módní „povrchnost“), umělecké slovo vůči sociologickému rozboru („fiktivní“ svět slova versus „pravdivý“ svět exaktních čísel). Dnes je pochopitelné toto hledisko, de facto kladoucí vysoké bariéry mezi jevy tzv. literární a tzv. neliterární, hledisko ostentativně zdůrazňující, že smyslem literární vědy je zkoumat jen a právě ony literární jevy, zatímco vše ostatní je „vnější“ a „patří jinam“, už překonané. Integrovaná teritoriální, kulturní, pragmaticky genologická studia by měla tyto domnělé opozice a mimoběžky transformovat, jakkoli je to velmi náročné, mimo jiné kvůli nutné znalosti kulturních a mediálních kódů, snad i náročnější než klasická poetologická studia opřená o tradice a možnou nápodobu tradičních postupů. Ještě před dvaceti lety však tvořila přísná opozice/mimoběžnost literárních a neliterárních faktů a s ní spojený pretext výlučné orientace na „literární specifičnost“ klíčovou osu myšlení o literatuře (snad i pod egidou „univerzality strukturalismu“), což jest velmi omezující – např. žánr sentimentální mravoučné povídky jako by vůbec neměl být předmětem literární vědy, integrované žánrové studium se pak jeví jako zcela iluzorní, popř. jako „návrat zpět“ do doby nevyhraněného synkretismu.

Tzv. areálová studia, která dostávají zvláště ve třetí kapitole³ svůj ucelený systematický výraz, usilují nikoli o hledání „specifičnosti“, o konstrukci „čistého objektu“ bádání, ale o „*multidimenzionální hledání [...] různých poloh*“ studií (tzv. *teorie areálových studií*), jež jsou „*multidisciplinární, interdisciplinární a transdisciplinární*“ (s. 50), což zakládá jejich náročnost, jistě vůli ke komplexnosti a polyvazebnosti. Součástí bádání nemohou být jen výzkumy intertextuality, ale i intermediality v nejširším smyslu slova, neboť každé umění je médium, byť svého druhu. Slovo, umělecké slovo umožňuje nejružnější konkretizace výtvarné, rozhlasové, filmové, hudební, animační, komiksově apod.⁴ Ostatně Pospíšilem připomínané dílo Franze Kafky (zde jmenujeme jen povídku *Verwandlung/Proměna*, prokazatelně Kafkou dokončenou) by mohlo sloužit jako ilustrativní příklad takových mnohačetných „adaptací“ intermediální povahy⁵.

Autor si uvědomuje, že literatura není zdaleka jen a pouze textová struktura, jakkoli se vše v ní právě médium slova a slovesného textu prosazuje, v konečné instanci „vyjevuje“. Na obtíže pojetí literatury jako „danosti tvarově intencionální“ narážíme v kapitole, resp. podkapitole nazvané K textům Jindřicha Zogaty⁶, jehož dílo „*svědčí o důležitosti prostorového aspektu literatury již tím*“, že se „*poetologicky a žánrově proměňuje v závislosti na proměnách prostoru (dnešní hranice Polska, České republiky a Slovenska, prostor Brna), jež se mění v čase a má sociální a existenciální polohy*“ (s. 163). Zdá se, že to, co uměleky poetizuje a výrazně

3 Nese název *Teritoriální/areálová/spaciální studia: vývoj a typologie*, s. 45–116. Monografie sama je rozdělena do čtyř kapitol, a to *Literatura a literární věda* (s. 9–35); *Rozšiřování půdorysu bádání o literatuře: teritoriální, prostorové/spaciální, areálové přístupy* (s. 36–44); poslední pak nese název *Smysl teritoriálního přístupu ve studiu literatury: několik příkladů* (s. 117–226).

4 Toto studium kdysi naráželo na bariéry v podobě konzervativního výkladu toho, čím se má zabývat literární věda, a čím nikoli, protože je to něco vnějšího, „neliterárního“.

5 Ať už jejich přínos a hodnotu hodnotíme jakkoliv: axiologické hledisko je konec konců vždy subjektivní, ukazuje, do jaké míry obohacuje subjekt vnímání a do jaké míry si tohoto obohacení je tento subjekt vědom.

6 Srov. Pospíšilovu monografii *Jindřich Zogata – básník vzdorných cest*. Brno: Tribun EU, 2011.

zhodnocuje Zogatovu prózu (autor mj. analyzuje jeho příspěvek v povídkovém triptychu *Stříbrné ryčky*, vydaném v roce 1985), činí jeho poezii někdy (zdaleka ne vždy!) spíše zauzlenou, vrstveně symbolistní až k nesrozumitelnosti a artistnosti (někdy totéž ohrožuje i tvorbu dalších „brněnských“ básníků, včetně Zogatově poetice blízkého Iva Odehnala), kdy je nutné číst text opakovaně a opakovaně, navíc s nadstandardním kulturním zázemím pro aktualizaci narážek, abychom pochopili jeho primární i sekundární smysl, srov. *„Zbožněného býka zrůdnost médií a jejich / výrobci a konzumenti uvádí do arény / Zlatá telata si chutě poskočila / v medailoncích na sojovém oleji / Nasytí propletence síti ve hlavách / Agora arénou popustila býka z houžve / Agora stala se boxy popelnic / pro pozorovatele a mluvčí za boxy / Rozkacený bůžek vyrací popelnice / rozpíná síť vln mezi rohy a nohama / Zadníma rozhazuje zlato zpod oháňky“* (s. 168, báseň *Dojení zlatého býka*, variace, nepubl.) Jistě, *„Zogata pracuje s jazykem jako kovotepec, kroutí ho, napíná ho, snaží se z něho dostat maximum sdělnosti“*, i když *„sdělnost takových obrazů je obtížná“*, protože *„Zogatovo vidění světa je sdělitelné jen těžce, ale podoba jeho jazykového úsilí provokuje k pronikání za obraz a pod něj“* (s. 169). To je pravda, jen málokterý čtenář, včetně čtenáře poezie, bude ochoten tuto obtížnou cestu podstoupit.

Jakkoli se může dejme tomu „jazykový přístup“ jevit jako jediné exaktní, seriózní, optimální, jako cennější se mi pro komplexnější studium jeví překročení této metodologie, jak je Pospíšilem na mnoha místech dokladováno a jak naznačují předpony jako „multi“, „inter“ a „trans“. Pochopení kultury určitého etnika (rodu, kmene, národa, nadnárodních struktur) a zeměpisného, historického, duchovního etc. prostoru (regionu, areálu) je nemožné bez analýzy všech projevů kulturnosti v nejširším smyslu slova (hudební, výtvarné, literární, folklórní etc., ale samozřejmě i žurnalistické a vědecké – ve smyslu obecné historiografie, sociologie, politologie, antropologie, psychologie etc.), a to nikoli jen v rámci jednoho jazyka/jazyků a literatury a etnické identifikace jeho uživatelů, ale v rámci určitého prostoru, v němž na sebe působí „více textů“, nejen ty „sloužící“ určitému etni-

ku, ethnos, jehož příslušníci pak ignorují texty jiné, „vnější“ vůči vývojové řadě „naší“. A co se jeví jako dialog, trialog či tetralog samostatných a více méně soběstačných kultur, to je přirozená situace sociálně-kulturního bytí člověka a nalezneme v něm různá povědomí o NÁS a o NICH, o NÁS jako cizincích a o NICH jako o našich, módně napsáno – koncepcí exkluzivních i inkluзивních.

Pospíšil přináší řadu podnětů i pro zkoumání multietnického a multikulturního středoevropského prostoru jako „duchovního“. Jak už bylo uvedeno výše, specializací rusista, ale také bohemista a anglista volí srovnávací příklady z těchto filologických disciplín, které mu představují „odborné pozadí“ studia, módně napsáno – jeho „background“. Cizí *„etnický původ není třeba přeceňovat a za každou cenu hledat jeho stopy v umělecké tvorbě“*, na druhou stranu *„jej však nelze ani ignorovat“* (s. 69). Uvádí mj. řadu příkladů z oblasti literatur zemí bývalého Sovětského svazu, připomínáje též, že *„polsko-bělorusko-litevsko-ukrajinská hraniční zóna je známa jako místo původu řady židovských rodin, z nichž se zrodila celá generace slavných amerických židovských spisovatelů“* (s. 68), z nichž uvádí Saula Bellowa, Allena Ginsberga a Bernarda Malamuda. Při včleňování toho či onoho spisovatele do toho či onoho kulturního kruhu, resp. okruhu, popř. při určování jeho národní „dvoj-“ či „více-domosti“ je tedy spíše než mechanický původ důležitější vlastní sebereflexe spisovatele, manifestovaná pak přímo či nepřímo ve vlastním literárním díle, popř. i mimo něj, současně pak reflexe této „jinakosti“ a míry „odlišnosti“ – ale samozřejmě i „stejnosti“ a její míry – v „přijímajícím prostředí“, jinak bychom se ocitli na poli spekulativním a blízkém mechanickému pojetí „rasy“, „krve“, odvozujícímu kulturu od matričních záznamů o původu rodičů a prarodičů, z mytologie „zázračného semene“, genů nesoucích kulturní predispozice apod. V pojetí „židovské literatury“ je vedle autorské sebereflexe (sebereflexe etnická či náboženská) stejně důležitý, možná ještě více, fenomén známý jako antisemitismus, který celek „židovské literatury“ zakládá rasově, mentálně a především negativně.

Tedy: až kulturologický rozbor díla a jeho interpretačních horizontů by dal odpověď

na otázku, nakolik „skotský“ je M. J. Lermontov, nakolik „etiopská“ je ta či ona dimenze Puškinova díla, co zdědil po „tatarských předcích“ F. M. Dostojevskij apod. Některé takto položené otázky by možná navíc budily i rozpaky. Přesto bychom např. proti začlenění Franze Kafky do české literatury tak zásadně neprotestovali, totiž pokud je někým právě takto vnímán, přijímán, hodnocen, ale samozřejmě také s přihlédnutím k tomu, kdo vlastně je myšlen pojmem „český“ a „český spisovatel“. Čeština přirozeně nebyla jeho literárním jazykem, měl důkladné německé vzdělání, jeho mateřským jazykem byla němčina, pocházel z židovské rodiny, svůj židovský původ reflektoval, živě se zajímal o židovské renesanční hnutí etc. Franz Kafka totiž může být vnímán – ať už se to jeví z úzce bohemistického pohledu jako nesprávné – jako spisovatel český, a to minimálně „zemský“, teritoriálně, spojený těsně s areálem střední Evropy, jako Pražan rodem a působením, ale i jako představitel „české literatury“ v nadnacionálním pojetí, vedle nesporných osobností typu Jaroslava Haška, Karla Čapka nebo Milana Kundery (dnes francouzský spisovatel českého původu). Vede mne k tomu právě fakt jeho vnímání, fakt recepce, jakkoli tuto hypotézu bude potřeba dále ověřovat: je možné se o tom přesvědčit i prohlídkou různých cizojazyčných komentářů a příspěvků v diskusích na internetových stránkách. Příklady zde snad uvádět netřeba. Samotný fakt tohoto vnímání totiž zakládá jistou realitu, rámec interpretace, jako fakt „židovského původu“ jakéhokoli českého spisovatele, jakkoli to může na jiném místě zeměkoule vyvolat silné protesty např. právě z jazykových a filologických důvodů. Nejednou jsem byl v zahraničí svědkem toho, že např. Vietnamci, Indové nebo Číňané, ale i nám kulturně bližší Rusové vnímali Kafku jako „typický“ českého spisovatele (podobně hodnotili i „českého“ a českého spisovatele Milana Kundery). Ovšem to, co může být důležité pro konkrétní filologii, to je z hlediska areálového méně významné, dokonce málo rozhodující; Kafka patří „do zvláštní skupiny tzv. pražské německo-židovské literatury: jazyk díla je německý se silnou přítomností českého prostředí a židovské tradice či ži-

dovského pocitu (pocitu židovské diaspory)“ (s. 66). Spory o tom, „komu patří“ (která „literatura“ se jím může „pyšnit“), se mohou jevit jako zastaralé, ačkoli etnická a další jiná tradiční hlediska bude stále nutné brát do úvahy.

Jak už jsme psali několikrát, s ohledem na dialogický charakter Pospíšilova rozsáhlého vědeckého díla, které svým rozpětím i hloubkou snad nemá v současné literární vědě obdobu, někdy i polemicky, je jeho myšlení mimořádně cenné svou podnětností a otevřeností, argumenty založenými literárně a historicky na mimořádné faktografické erudici rusistické, ale i bohemistické, potažmo slavistické, a rovněž tak opřenými o znalosti v oblasti anglistiky a germanistiky. Pospíšil vychází z konkrétního vědeckého nebo uměleckého textu, jež srovnává s typologicky či jinak mu blízkými, samostatně rozvádí své reflexe, opatrně zobecňuje, jeho metodologie ani výklad nejsou striktně kauzální a jednosměrné, z určitého jádra se různými kruhy, kružnicemi, komparacemi, vědeckými asociacemi dostává k dalším a dalším rovinám problematiky, kterou osvětluje a dále a dále rozvádí, v různých souvislostech a v nečekaných zorných úhlech, v nichž se paradoxy nevyklučují, nestojí mechanicky proti sobě, ale právě naopak. Zvláště hledání tzv. ruských literárních stop je velmi zajímavé a plodné. Ruská filologie se stává jakýmsi pozadím, argumentačním pozadím, vedle dalších příkladů ze slovanského i neslovanského světa, což však neznamená, že středoevropský literární areál je nějak mechanicky odvozován z areálu východoevropského či úže ruského, resp. „ruskojazyčného“ světa.

V další části této úvahy se soustředíme na ty stránky, které jsou z určitého hlediska důležité pro studium česko-židovských nebo slovensko-židovských literárních vztahů, zatížených resentimenty spojenými např. s iredentismem, arizací, vypjatými nacionálními spory aj. V souvislosti s ruskou literaturou např. píše, že „*krásná literatura z různých důvodů suplovala po celý svůj zlatý věk filozofii a vědy, i když neztrácela, spíše transformovala věcné a etické dimenze na poetické a estetické*“ (s. 134, v podkapitole „*Domácí a „cizí“ filologie*). Tato transformace jistě není

jen výlučnou doménou literatury ruské, ostatně lze snad i „nekorektně“ zobecnit: nejen spisovatelé, ale i další umělci, výtvarníci, filmoví či divadelníci chápou románový či dramatický artefakt také jako „diskursivní model“ sui generis, jako stanovisko, postoj, „náhradní“, zato působivý výraz svého přesvědčení, a tak „mimoestetické“ se stává „estetickým“ stejně jako „estetické“ pak „mimoestetickým“, představené ovšem jinak, jinými prostředky a jinému publiku. V souvislosti s maďarským spisovatelem Péterem Nádasem, v němž spatřuje spisovatele zakotveného „v německo-židovsko-maďarské kulturní sféře“, jenž „hledá širší evropské spojitosti“ poetologické a kulturní, současně pak „líčí enklávy a enklávní pocity, výlučné milie“ (s. 215), vyslovuje myšlenku, že „střední Evropa není ani východní, ani západní, nelze z ní vydělovat jednotlivé fragmenty jako specifické nebo dokonce hodnotově nižší, jak se to někdy děje“ (s. 217), a to v návaznosti na „nepřirozenost, umělost pojmu Ostmitteleuropa“ (tamtéž). V jiné souvislosti a s odkazem na anglickojazyčnou studii píše, že „Central Europe is more a spiritual or cultural than geopolitical entity“, je „useless to serve political purposes“, k čemuž pojem Ostmitteleuropa / East Central Europa vede (takováto entita „has never existed, it is a factual, purpose-built construct such as, for example, West and East Balkans“) (s. 218). Klíčem ke středoevropské kulturní entitě jsou mu spíše zdánlivě „marginal undercurrents and outsiders“ (tamtéž), varuje přitom před přístupy módními, ale mělkými, vázanými na prevalenci významu „nowadays fashionable subjects and approaches“ a zaměřenými jen na „social or domestic violence, gender studies, political correctness etc.“. Rovněž doporučuje vyvarovat se kosmopolitního pojetí literatury v axiologickém smyslu podle teze: „The less national, the better“.⁷

Stěží mu nedat za pravdu, neboť míra zneužití či zneužitelnosti jakéhokoli studia je značná. Týká se to rovněž onoho zmiňovaného genderového studia, popř. rasové či etnické či jiné „politické korektnosti“, dokonce i výzkumů an-

tisemitismu v literatuře, a proto i recenzovaná monografie nepřímou nebadá k velké opatrnosti. Srov. jen nedávné diskuse o textu Jiřího Žáčka *Maminka*: v básni je prý dívkám přisuzována toliko role budoucí matky, a text byl proto napaden kvůli „genderové nevyváženosti“ a stereotypnosti, k níž prý vybízí. Jest to vlastně obdoba sporů o pohádku, která prý odvádí děti od reálného života k planému snění, nebo opožděný pendant k jiným sporům, o pojetí dělníka jako „tvůrce nového světa“ začátku padesátých let, dělníka, který přece má dějnotvorné poslání a jako takový musí být zobrazován. Slovem – dobře míněná kritika určitých stereotypů v umění a literatuře se může snadno obrátit v jiný stereotyp, vyžadující po spisovateli respektovat a přímo tematizovat právě vyznávaný model „nejpravější“ víry či „nezpochybnitelné“ pravdy. Konec konců však totéž platí pro jakýkoliv vulgární sociologismus a každou jednostrannost: prostě škodí, byť i zde platí: Nihil novo sub sole.

Jak již bylo uvedeno, klíčovou kapitolou monografie se jeví právě ona třetí, nazvaná *Teritoriální/areálová/spaciální studia: vývoj a typologie* (s. 45–116). Cílem bádání je tu „vytvořit styčný obor v důsledku vzájemného propojení sociálních a filologických věd na bázi studia areálů, v nichž se spojují sociálněvědní hlediska (např. historické, politologické aj.) s hledisky jazykovými, literárními a obecně kulturními“, a to na „základě srovnávací typologie uměleckých, publicistických a odborných textů“, přičemž tento průnik umožňuje „nové pohledy jak na jazyk a literaturu, tak na jednotlivé sociální vědy“ (s. 45). Jako výchozí filologii vidí slavistiku, neboť při zkoumání střední a jihovýchodní Evropy „do sebe zahrnuje většinu tohoto areálu“, současně je však třeba hledat spojitosti „v obecné teorii literárních žánrů, která by scelila jak žánry umělecké, tj. esteticky relevantní, tak neumělecké, věcné, vědecké“ (s. 47), tedy v genealogii. Autor vyzdvihuje zvláště studia „tranžitivní“ zóny „vzájemně propojených sociálních a filologických věd, které si vzájemně vypomáhají“ (s. 48), preferuje „žánrově srovnávací přístup“ z tohoto faktu vyplývající (texty „umělecké i neumělecké, věcné, publicistické“). Za přirozenou součást oboru pokládá disciplíny jako „areál

7 S. 219. Pospíšil cituje ze své studie *The Permanent Crisis, Or Can, Could or Should Comparative Literary Studies Survive? Between History, Theory and Area Studies*. *World Literature Studies* 1 (18), 2009, s. 53.

a filologická studia“, „obecnou genologii“, „obecnou komparatistiku“, „systematickou komparativní genologii“, „diachronní a synchronní komparativní genologii“, „diachronní studium komunikativní funkce textu“ a „metodologii“ („*pojmem areálu a jeho sociálněvědní a filologická interpretace, specifikum srovnávání věcných a uměleckých žánrů*“, s. 50), přičemž oborový půdorys je možné „*podle potřeby a specializace zmnožovat*“ (tamtéž). S ohledem na řadu již existujících programů areálových studií u nás (např. bakalářské, magisterské i doktorské studium na FF MU v Brně, bakalářský a magisterský obor Česko-německá areálová studia na FF JČU v Českých Budějovicích) nebo na Slovensku (FSS UKF v Nitře apod.) připomeňme i negativní hodnocení, je- muž bylo na počátku vystaveno, např. že tento obor „*nemá vlastní vymezení, hranice a předmět bádání*“ (s. 54), nebo dokonce že „*tyto nové obory jsou ‚podvod‘, tedy že jejich absolventi umějí vlastně ‚všechno a nic‘*“ (s. 55).

Za kardinální problém „areálových studií“ pokládá „interpoeticitu“, neboť poznání „jazy-

ka a literatury je v konceptu filologicko-areálových studií nejen východiskem, prostředkem, ale také cílem transcendence k sociálním a jiným humanitním vědám“ (s. 65), kdy dochází k „*prolnutí vnějšího (areálového, prostorového) a vnitřního (poetologického) okruhu, před nímž zůstali stát jak René Wellek, tak Dionýz Ďurišín. Právě žánrové podloží literatury by mohlo hrát úlohu průsečíku vnitřního a vnějšího okruhu a dát tak genologii nový impuls a snad i nový smysl*“ (s. 91). A znovu je nutné podtrhnout náročnost integrovaných výzkumů na pomezí několika filologií, i s přihlédnutím k „*rozmýváním žánrových hranic*“, které Pospíšil konstatoval už jinde, přičemž minimálně jedna bude sloužit jako „*východisko*“, i dalších humanitních věd, především pak sociologie nebo „*teorie tvorby a recepce médií*“.

Monografie a učebnice *Literární věda a teritoriální studia* představují nesporně cenný příspěvek k vymezené problematice, resp. patří k těm, na nichž je možné i v budoucnu oborová areálová studia budovat.

PhDr. et PaedDr. Alexej Mikulášek

Stredoeurópske areálové štúdiá

Fakulta stredoeurópskych štúdií, Univerzita Konštantína Filozofa

Dražovská 4, 949 74 Nitra, Slovensko

alexej.mikulasek@seznam.cz